

УДК 336.71

А. М. Якімова,
к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи
Д. О. Дил,
асистент кафедри фінансів та банківської справи,
Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

РОЗМІЩЕННЯ ФІЛІЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто види структурних підрозділів комерційних банків, особливості організаційної структури філійних мереж; проаналізовано закономірності територіального розміщення філій найбільших банків України та фактори, що впливають на таке розміщення.

The types of structural units of commercial banks and the features the organizational structure of branch networks were considered in the article. The regularities of territorial accommodation affiliates largest banks in Ukraine and the factors of influence the placement of such branches were analyzed in the article.

ВСТУП

В Україні поява деяких ознак фінансової стабілізації на банківському ринку змінила умови діяльності комерційних банків. Ці зміни пов'язані з необхідністю збереження рівня їх прибутковості за рахунок зростання загальних оборотів, обсягів надання послуг та здійснюваних операцій. Це можливе за рахунок розвитку філіальної мережі банку.

У сучасних умовах в українській банківській системі основне місце займають комерційні банки з розгалуженою філіальною мережею.

Необхідно відзначити, що філіали є далеко не єдиною формою зовнішніх підрозділів банківських установ в Україні в даний час. Це можуть бути й відділення, каси або інші підрозділи.

Українські комерційні банки створюють філіали або інші підрозділи з метою:

- збільшення розмірів своїх пасивів за рахунок пошуку нових джерел коштів;
- підвищення прибутковості за рахунок використання міжрегіональних диспропорцій в рівні процентних ставок;
- пошуку нових об'єктів вкладень або розширення доступу до фінансових інструментів і нових сегментів ринку;

- спеціалізації на специфічних видах операцій (валютних операціях, операціях з цінними паперами, вексельному кредитуванні, організації міжбанківських розрахунків, клірингу, обслуговуванні населення тощо);

- ефективного співробітництва з крупними клієнтами, що мають стійкі виробничі або фінансові зв'язки з іншими регіонами;

- поліпшення позитивного іміджу банку як у існуючих клієнтів, так і потенційних.

Станом на 1 липня 2010 року учасниками системи електронних платежів Національного банку України (надалі — НБУ) були 1149 установ [1], із них:

- 176 — банки України;
- 909 — філії банків України;
- 28 — органи Державного казначейства України;
- 36 — установи Національного банку України.

У стані ліквідації перебувають 18 банків, з них 16 банків ліквідується за рішеннями НБУ, 2 — за рішеннями господарських (арбітражних) судів.

Для здійснення порівняльного аналізу діяльності банків рішенням Комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків "Про розподіл банків на групи" № 867 від 30.12.2009 р. визначено наступні граничні межі розміру активів для окремих груп банків на 2010 р.:

Таблиця 1. Фінансові результати та власний капітал банків групи I станом на 01.04.2010 року (тис. грн.)

№ з/гр.	Назва банку	Статутний капітал	Прибуток / Збиток минулих років	Прибуток / Збиток поточного року	Усього власного капіталу	Усього пасивів / активів
Група I						
1	ПРИВАТБАНК	7 810 866	40 968	215 422	10 485 051	91 978 492
2	УКРЕКСІМБАНК	16 393 510	30 697	9 789	17 283 960	62 652 037
3	ОЩАДБАНК	13 892 000	999 693	190 601	16 576 089	57 625 687
4	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	2 419 935	-1 985 158	21 987	5 448 997	54 028 440
5	УКРСИББАНК	5 280 000	-1 167 110	-716 934	4 246 987	45 793 728
6	УКРСОЦБАНК	1 270 000	5 831	1 538	6 042 597	42 210 968
7	ПРОМІНВЕСТБАНК	5 298 715	-2 743 050	-151 533	5 458 921	29 963 106
8	ОТП БАНК	2 868 191	-464 312	87 319	2 900 989	28 106 537
9	ВТБ БАНК	2 928 784	-941 409	60	2 315 527	27 996 778
10	АЛЬФА-БАНК	2 976 565	-919 363	399	2 292 437	27 288 845
11	Банк "НАДРА"	390 363	-1 363 773	4 365	479 059	25 080 396
12	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	2 000 000	-374 079	-22 877	2 004 066	20 454 916
13	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	2 522 842	-842 001	26 284	2 615 045	20 179 114
14	"ФОРУМ"	2 259 581	-537 163	-267 507	1 594 550	17 135 063
15	БРОКБІЗНЕСБАНК	1 965 600	25 138	19 104	2 331 727	14 533 686
16	КРЕДИТПРОМБАНК	1 838 335	-270 103	7 301	1 768 317	13 069 173
17	СВЕДБАНК	2 159 100	-4 399 705	10 301	-1 878 480	12 851 873
18	РОДОВІД БАНК	8 409 298	-4 216 004	-3 186 664	2 043 026	12 795 305

- група I (група найбільших банків): активи — більше 13000 млн грн.;
- група II (група крупних банків): активи — більше 4000 млн грн.;
- група III (група середніх банків): активи — більше 1500 млн грн.;
- група IV (група невеликих банків): активи — менше 1500 млн грн.

У табл. 1 наведено основні показники майнового стану та фінансові результати банків групи I на 01.04.2010 року.

Як видно з даних, в п'ятірку найприбутковіших банків першої групи ввійшли:

1. Приватбанк — чистий прибуток становив 215 422 тис. грн.
2. Ощадбанк — чистий прибуток становив 190 601 тис. грн.
3. ОТП Банк — чистий прибуток становив 87 319 тис. грн.
4. Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ) — чистий прибуток становив 26 284 тис. грн.
5. Райффайзен Банк Аваль — чистий прибуток становив 21 987 тис. грн.

Найзбитковішим у першій групі став Родовід Банк, збиток якого склав 3 186 664 тис. грн.

Таблиця 2. Кількість регіональних підрозділів ПриватБанку станом на 17.07.2010 року

Регіональний підрозділ	Кількість
Регіональні підрозділи, в т.ч.	3 105
Головні регіональні управління, регіональні управління, філіали	35
Відділення, в т.ч.	3 070
на правах філіалу (група Ф)	52
групи А	163
групи Б	791
групи В	422
групи Г	792
групи Д	850

Дослідження показують, що клієнтам вигідніше працювати з великими банками, тому що вони платять вищий відсоток за ощадними вкладками і стягують нижчий відсоток за кредитами. Ефективність операцій банку прямо пов'язана з його розміром, великі банки мають можливість поглибити спеціалізацію, зокрема за рахунок розширення власної структурної мережі, диверсифікувати активи та розосередити ризики. Тому у дослідженні береться до уваги саме група найбільших банків.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження особливостей організаційної структури банків; закономірностей територіального розміщення філій найбільших банків України; типів філійних мереж, з урахуванням стратегій їх розвитку; виявлення факторів, що формують політику розширення мережі регіональних підрозділів комерційних банків України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Світова практика визнає два принципи побудови комерційних банків:

- принцип сегментування, коли банківська діяльність обмежена певним видом операцій чи сектором грошового ринку;

- принцип універсальності, коли відсутні обмеження щодо діяльності банків на грошовому ринку.

Згідно із законодавством за своєю структурою банки можуть мати мережу філій (філіалів) або бути безфілійними.

Комерційні банки можуть відкривати філії, представництва та територіальні відокремлені безбалансові відділення, які мають бути зареєстровані в НБУ.

Філія (філіал) банку — це банківська установа, яка не є юридичною особою. Вона діє на підставі окремого положення, виступає від імені головного банку, має свій субкореспондентський рахунок і МФО, здійснює банківські операції на основі довіреності головного банку і дозволу, виданого регіональним управлінням НБУ за місцем знаходження філії.

Представництва, які відкриваються банком, діють від імені банку на основі окремого положення, фінансуються банком, але не мають права виконувати банківські операції та надавати банківські послуги. Їх завдання полягає у налагоджуванні та підтримці ділових стосунків від імені банку в регіоні, розвивати та підтримувати різні клієнтські програми, надавати головному офісу банку інформаційно-аналітичну підтримку, проводити рекламну роботу із залучення клієнтів. Не дивлячись на те, що представництва не беруть участі у господарських процесах та не є прибутковими структурами, роль їх в організації діяльності комерційного банку є дуже важливою.

Проте, крім філій, відділення банку можуть бути прирівняні до філії, і функціонують такі відділення на правах філії. Яскравим прикладом є організаційна структура Приватбанку (Табл. 2). До складу системи Приватбанку входять [2]:

- Головний офіс (ГО);
- Регіональні підрозділи (РП);
- Дочірні банки.

Головний офіс є вищим (провідним) підрозділом системи Приватбанк, що має повну господарсько-економічну й адміністративну самостійність і діє на підставі Уставу Приватбанку.

Організаційна структура управління Регіональним підрозділом являє собою впорядковану сукупність організаційних одиниць: Головного регіонального управління (ГРУ), Регіонального управління (РУ), Обласного регіонального управління (ОРУ), філій, відділень і представництв.

Головне регіональне управління — це самостійно господарюючий орган керування, що діє відповідно до "Положення про Головне регіональне управління Приватбанк", який затверджений Головою Правління банку, якому делеговане право адміністративно-господарського й фінансово-економічного управління всіма підрозділами банку, розташованими на різній адміністративній території (області) [3].

Відділення являє собою адміністративно відособлену частину Регіонального управління або філії, що не публікує балансу й виконує обмежену кількість операцій, дозволених ГО та НБУ. Всі відділення Приватбанку діляться на 5 груп — "А", "Б", "В", "Г", "Ф" залежно від чисельності персоналу й спектра надаваних послуг.

Територіальне відокремлене безбалансове відділення банку здійснює лише розрахунково-касове об-

Таблиця 3. Розподіл банків за категоріями

Категорія 1	Категорія 2
Приватбанк (1)	Ощадбанк (10)
Укресімбанк (2)	Райффайзен Банк Аваль (11)
Укрсоцбанк (3)	Укрсиббанк (12)
Промінвестбанк (4)	ОТП Банк (13)
ВТБ БАНК (5)	Альфа-Банк (14)
ПУМБ (6)	Надра Банк (15)
Форум (7)	Фінанси та Кредит (16)
Брокбізнесбанк (8)	Банк Сведбанк (Swedbank) (17)
Кредитпромбанк (9)	Родовід Банк (18)

слуговування клієнтів та вкладні операції.

Банки можна поділити на дві категорії з огляду на наявність філіальної мережі:

— банки, що мають мережу філіалів, відділень та регіональних відділень, або мережу філіалів та відділень (категорія 1);

— банки, що не мають мережі філіалів (мають мережу обласних відділень, регіональних відділень, універсальних відділень тощо, які можна прирівняти до філій) (категорія 2).

У табл. 3 наведено розподіл банків групи I на зазначені категорії.

Банківські установи (банки та їх філії, відділення тощо) групи I розміщені в Україні нерівномірно. Враховуючи особливості надання банківських послуг, розміщення населення, мережу міст, такий розподіл є закономірним (табл. 4).

Таблиця 4. Розташування філій (філіалів) банків першої групи по областях України станом на липень 2010 року

№	Регіон	Кількість філій (філіалів) або прирівняних до них структурних одиниць певного банку першої групи																		Усього по областях	%
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18		
1	Київська	3	1	2	17	-	1	-	2	-	1	1	11	1	15	1	1	20	-	77	6,30
2	Донецька	3	2	2	28	-	2	2	3	1	1	1	37	1	10	1	1	12	-	107	8,76
3	Дніпропетровська	3	2	-	6	-	1	2	1	1	1	1	73	1	10	1	1	16	1	121	9,90
4	АРК	5	2	3	6	-	1	2	1	-	1	1	24	1	5	1	1	4	1	59	4,83
5	Львівська	2	1	1	6	-	1	-	1	1	1	1	39	1	2	1	1	4	1	64	5,24
6	Харківська	-	1	1	6	-	1	1	1	1	1	1	56	1	6	1	1	5	1	85	6,96
7	Одеська	-	2	1	5	-	1	1	1	1	1	1	59	1	3	1	1	5	1	85	6,96
8	Луганська	2	1	1	10	-	1	2	1	1	1	1	21	1	3	1	1	3	1	52	4,26
9	Полтавська	2	1	-	3	1	-	2	-	1	1	1	18	1	3	1	1	3	1	40	3,27
10	Миколаївська	1	1	-	4	1	1	1	1	1	1	1	16	1	2	1	1	2	1	37	3,03
11	Запорізька	-	1	1	4	-	1	1	1	1	1	1	28	1	3	1	1	6	1	53	4,34
12	Черкаська	-	1	1	2	-	-	-	1	-	1	1	14	1	-	1	1	1	1	26	2,13
13	Сумська	1	1	-	4	-	-	1	1	-	1	1	14	1	1	1	1	2	1	31	2,54
14	Херсонська	1	1	-	2	1	-	1	1	1	1	1	17	1	1	1	1	3	1	35	2,86
15	Вінницька	1	1	-	2	-	-	-	1	1	1	1	29	1	1	1	1	2	1	44	3,60
16	Івано-Франківська	1	1	1	4	1	-	1	1	-	1	1	15	1	3	1	1	1	1	35	2,86
17	Кіровоградська	2	1	-	1	1	-	1	-	-	1	1	16	1	1	1	1	1	1	30	2,45
18	Хмельницька	1	1	1	5	1	-	-	2	-	1	1	14	1	3	1	1	1	1	35	2,86
19	Тернопільська	1	1	-	2	1	-	-	-	-	1	1	16	1	1	1	1	1	1	29	2,37
20	Чернігівська	1	1	1	3	-	-	-	-	-	1	1	13	1	2	1	1	1	1	28	2,29
21	Закарпатська	1	1	1	7	-	-	-	1	-	1	1	19	1	2	1	1	2	1	40	3,27
22	Житомирська	-	1	-	3	-	-	-	1	-	1	1	14	1	1	1	1	1	1	27	2,21
23	Рівненська	1	1	-	3	-	-	1	-	-	1	1	13	1	1	1	1	1	1	27	2,21
24	Волинська	2	1	-	3	-	-	1	1	1	1	1	13	1	1	1	1	1	1	30	2,45
25	Чернівецька	1	1	1	1	1	-	-	1	-	1	1	10	1	1	1	1	2	1	25	2,05
26	Україна	35	29	18	137	8	11	20	24	12	25	25	599	25	81	25	25	100	23	1222	100

Розташування філіалів та прирівняних до них відділень банків групи I є нерівномірним по території України. Проте можна виділити загальні тенденції. Як бачимо, найбільша кількість філій знаходиться в Дніпропетровській області та становить 9,9 % від загальної кількості філіалів банків першої групи по Україні. В Донецькій області знаходиться 107 філіалів та прирівняних до них відділень банків групи I, що складає 8,76 % від загальної кількості. Значна кількість знаходиться в Харківській та Одеській областях — майже 7 %. Крім того, банки групи I розташували свої філії значною мірою в Київській та Львівській областях — 77 (6,3 %) та 64 (5,24 %) філій відповідно.

Таке розташування не є випадковістю. Воно зумовлене, перш за все, низкою факторів, що впливають на банківську діяльність. У цілому, для банків категорії 1 характерні такі риси, як:

- довгий час існування на вітчизняному ринку банківських послуг;
- наявність мережі філіалів та відділень;
- сумарний капітал даної категорії банків більший за сумарний капітал категорії 2;
- кожен банк має статус універсального, проте робить свій акцент на певній банківській послугі, що виділяє його серед інших.

Так, наприклад, Промінвестбанк 19 листопада 2003 року створив Дисконтний союз, який діє як на всій території України, так й на регіональному та місцевому рівнях [4]. Основним принципом функціонування Дисконтного союзу Промінвестбанку є надання власникам дисконтних карток можливості купувати різноманітні товари і отримувати послуги зі знижками. При цьому встановлено вільний і безкоштовний порядок вступу організацій-клієнтів банку до складу Дисконтного союзу Промінвестбанку. Понад 128 тис. юридичних осіб та близько 4 млн фізичних осіб, які є клієнтами банку, відтепер мають можливість отримати значну економічну вигоду від співробітництва з банком — реальну економію своїх коштів при придбанні товарів (робіт, послуг) зі знижками, а організації, які є учасниками Дисконтного союзу Промінвестбанку, отримують переваги за рахунок збільшення кількості клієнтів, річного обороту та прибутку. При цьому слід зазначити, що клієнтами банку є підприємства, що функціонують та виробляють продукцію у взаємозв'язаних сферах як в регіональному відношенні, так і в національному.

Банки 2 категорії, як правило, або не так давно працюють на території України, або не так давно стали універсальними. Через це вони не мають яскраво виражених ознак спектра банківських послуг. Такі банки створюють універсальні повнофункціональні відділення ("Сведбанк", "Укрсіббанк" тощо) чи регулюють ефективність роботи відділень через регіональні управління (банки "Фінанси та Кредит", "Надра" тощо) або через обласні відділення ("Ощадбанк").

Вибір раціонального територіального розташування філій банківської установи зумовлений рядом факторів:

- чисельність населення або обсягу ВВП, що виробляється в регіоні;

- рівень конкуренції; кількість інших фінансово-кредитних установ у регіоні;

- непропорційність наближення банківських установ до населених пунктів, нерівномірне надання населенню банківських послуг;

- функціональне місце розташування, тобто відповідність географічного місцерозташування функціональним завданням банку;

- тип торгової зони для банку, яка являє собою частину території, звідки банк одержуватиме своїх постійних клієнтів;

М.О. Барановський та П.А. Маланюк виділяють наступні типи філійних мереж і відповідним їм стратегій розвитку [5].

- Національний тип, характерний для банків, що мають філії (прирівняних до них відділень) по всій території України ("Ощадбанк"). Філії цих банків поширені практично по всій Україні.

- Зональний тип філійної мережі. Є характерним для "Приватбанку", оскільки основна частка з його понад 60 філій припадає на Придніпров'я (Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська області) та АРК.

- Змішаний тип. Є характерним для "Укрсіббанку".

- Регіональний тип. Є характерним для більшості комерційних банків, що не мають достатніх фінансових ресурсів для поширення свого впливу на значні території і, як правило, обслуговують декілька промислових підприємств.

Поштовх до активнішого використання такої структурної одиниці як відділення дав Нацбанк. Головний банк, по суті, прирівняв банківську філію до відділення [6]. Згідно з постановою НБУ відділення має право надавати увесь перелік операцій, дозволений філії, якій воно підкоряється [7].

Це істотно змінило ситуацію в регіонах: багато банків змінило статус своїх підрозділів у регіонах, — в ранг відділень стали переводити філії або відділення прирівнювалися до філій. Банки, які тільки формують регіональну мережу, збираються використовувати нинішні можливості відділень для розвідки перед відкриттям філії.

Європейська форма функціонування банків передбачає, що банківські продукти продаються тільки відділеннями. Головна контора не займається продажами — в її функції входить розробка нових послуг, окрім цього, вона формує політику банку і контролює відділення. Останні повинні погоджувати усі рішення щодо проведення активних операцій з центральним офісом банку.

Українські ж системні банки часто працюють навпаки. Кожен структурний підрозділ банку наділений повноваженнями для ухвалення рішень, наприклад, про видачу кредитів. Так, наприклад, для делегування повноважень в Приватбанку існує система кредитних комітетів від рівня головного офісу до філії. Окрім того, менеджери усіх регіональних підрозділів наділені конкретними лімітами повноважень щодо ухвалення рішення про кредитування. На сьогодні окремо взятую дирекцію великого банку за обсягами операцій можна прирівняти до середнього регіонального банку, і вона може існувати майже автономно, що несе за собою

значні ризики для банку в цілому, чого не може бути з філію.

Відкриття відділень і філій розглядається банком як окремий бізнес-проект. Банк постійно здійснює моніторинг і оцінку ефективності функціонування усіх територіальних представництв, що дозволяє удосконалювати і впроваджувати нові банківські послуги. Формування відбувається за принципом "зручне розташування, висока якість обслуговування, індивідуальний підхід до клієнта". В кожному випадку банк обирає "свого клієнта", — як правило, це переважно представники малого і середнього бізнесу і, звичайно, саме населення — споживачі кінцевої продукції.

Крім того, якщо порівнювати західну та східну частини України, то зрозуміло, що більша частка працездатного населення проживає в східній частині. Але слід зважати, що для західних областей характерне заробітчанство за кордоном, що значною мірою впливає на банківську стратегію в регіоні.

Слід зазначити, що розвиток Інтернет-банкінгу не призвів, як прогнозували деякі західні аналітики, до скорочення числа традиційних банківських відділень. Причиною є те, що клієнтам потрібний безпосередній контакт з банківським службовцем, а не тільки з комп'ютером. На цьому намагаються зіграти сьогодні західні банки, відкриваючи відділення нового зразка, покликани збільшити число покупок банківських продуктів клієнтами і відповідно підвищити рентабельність філіальної мережі.

ВИСНОВКИ

Важливими умовами не лише ефективності діяльності банку, а й якості реалізації його місії та стратегії є правильно побудована структура банку; її вчасна трансформація до зовнішніх та внутрішніх умов і факторів, які постійно змінюються; розподіл функціональних обов'язків, прав та завдань між відповідальними особами, структурними підрозділами банківської установи, здійснений за принципом ефективності; правильність визначення кількості та розмірів структурних підрозділів тощо. Несвоєчасне виявлення та усунення недоліків, викликаних нераціональністю організаційної структури банку, може стати причиною його неефективної роботи, виникнення кризових ситуацій, зниження ліквідності незалежно від того, до якої групи (за обсягом активів) належить банк — до найбільших, великих, середніх чи малих.

Тенденції розташування філіалів та прирівняних до них відділень банків групи I по території України наступні: найбільша кількість філій знаходиться в промислових регіонах України: Дніпропетровській області (9,9 % від загальної кількості філіалів банків групи I по Україні); Донецькій області (8,76 %); Харківській, Одеській, Київській областях (відповідно, 7 %, 7 % та 6,3 %). Із західних регіонів найбільша кількість філій найкрупніших банків знаходяться у Львівській області (біля 5,25 % від загальної кількості).

До факторів, що пояснюють нерівномірність концентрації банківських підрозділів у різних регіонах України, можна віднести різний інвестиційний інтерес до окремих регіонів, історичні умови створення банків (в першу чергу тих, які були створені на базі держав-

них), наявність конкурентів у регіоні, щільність населення, співвідношення міського та сільського населення, а також різні соціально-економічні умови в регіонах, включаючи показники безробіття, рівень розвитку ринкової та транспортної інфраструктури, географічні фактори, наприклад, близькість до кордонів та інше.

Виділяють наступні типи філійних мереж: національний тип з наявністю філій по всій території України; зональний тип (з виділенням пріоритетних регіонів з центрами бізнес інтересів); змішаний тип; регіональний тип.

Аналіз різновидів структурних підрозділів банку, дозволив зробити висновок, що відкриття відділень має сенс, оскільки на сьогодні вони є менш ризиковими і витратними для банку, ніж філії. Для банку, що тільки з'явився на ринку, виникають складнощі з формуванням своєї мережі відділень і філій; згідно з чинним законодавством відділення може відкрити банк, що веде беззбиткову діяльність, в той час як новий банк несе значні витрати і не відразу виходить на прибуток, тому вигідніше спочатку формувати мережу за рахунок відкриття представництв, які хоч і не можуть здійснювати активні операції, але мають право їх проводити в регіонах через посередництво банків-партнерів. Через деякий час банки перетворюють свої представництва у відділення. Спочатку доцільно формувати базові відділення, а на їх основі — регіональні управління.

Література:

1. Учасники системи електронних платежів [Електронний ресурс]: за даними Міжбанківських розрахунків 2010 р. / Національний банк України. — Режим доступу до ресурсу: http://www.bank.gov.ua/Pl_syst/mbr.htm.
 2. Структура собственности и корпоративная структура [Електронний ресурс]: за даними інформації про банк / ПриватБанк. — Режим доступу до ресурсу: http://www.privatbank.ua/html/d2_4_9r.html.
 3. Закон України від 07.12.2000 № 2121-III Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
 4. Промівестбанк сьогодні [Електронний ресурс]: за даними інформації про банк / Промівестбанк. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.pib.com.ua/pibnow.php.ua>.
 5. Барановський М.О., Маланок Н.А. Банківська система України: особливості структури та просторової організації // Географія і сучасність. — Зб. наук. праць. Вип. 2. — Київ, 1999. — С. 147—153.
 6. Постанова НБУ Про затвердження Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень від 31.08.2001 № 375 [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0906-01>.
 7. Финансисты пересматривают розничный бизнес // Деловая столица. — 2003. — № 10. — С. 18.
- Стаття надійшла до редакції 28.10.2010 р.*